

CITITUL

Cu ceva mai multă deliberare în alegerea scopurilor lor, toți oamenii ar deveni probabil studenți și observatori în esență, fiindcă, fără îndoială, natura și destinul lor îi interesează pe toți la fel. În acumularea proprietății pentru noi și posteritate, în întemeierea unei familii sau a unui stat sau chiar în dobândirea renumelui, suntem cu toții muritori; dar, ocupându-ne de adevăr, devenim nemuritori și nu trebuie să ne temem de schimbare sau accident. Cel mai vechi filozof hindus sau egiptean a ridicat un colț al vălului de pe statuia divinității și roba tremurătoare încă mai rămâne ridicată, iar eu mă uit la o minune la fel de nouă ca el, căci eu am fost în el, cel care a fost atunci atât de îndrăzneț și el este în mine, cel care revede viziunea. Nici un fir de praf nu s-a așezat pe acea robă; n-a trecut nicio secundă de când a fost dezvelită acea divinitate. Acel timp pe care îl îmbunătățim cu adevărat sau oare poate fi îmbunătățit, nu este nici trecut, nici prezent, nici viitor.

Reședința mea era mai favorabilă decât o universitate, nu numai gândirii, ci și studiului serios; și deși eram dincolo de raza bibliotecii obișnuite de împrumut, am intrat mai mult ca oricând sub influența acelor cărți care circulă în jurul lumii, ale căror prime propoziții au fost scrise pe coajă de copac și sunt acum doar copiate din când în când pe hârtie velină. Spune poetul Mir Camar Uddîn Mast: „Fiind pregătit să alerg prin tărâmul lumii spirituale, am

avut acest avantaj de la cărți: de a fi îmbătat de un singur pahar de vin; am trăit această plăcere când am băut licoarea doctrinelor ezoterice.“ Am ținut *Iliada* lui Homer toată vara pe masă, deși mă uitam la paginile ei numai din când în când. Lucrul neconținut cu mâinile la început – căci trebuia să-mi termin casa și să-mi prășesc fasolele în același timp – a făcut imposibil mai mult studiu. Totuși, mă încurajam cu gândul lecturilor din viitor. Am citit vreo două cărți ușoare de călătorie în intervalele dintre treburi, până când îndeletnicirea asta a făcut să-mi fie rușine de mine însumi, și m-am întrebat unde trăiesc.

Studentul poate citi Homer sau Eschil în grecește fără pericol de risipă sau desfrâu, căci asta implică faptul că el încearcă într-o oarecare măsură să le egaleze eroii și-și consacră orele dimineții paginilor lor. Cărțile eroice, chiar tipărite în limba maternă, vor rămâne totdeauna moarte, pentru timpuri pierdute; și trebuie să ne căznim să căutăm sensul fiecărui cuvânt și vers, intuind un sens mai larg decât ne permite folosirea lor obișnuită din înțelepciunea, curajul și generozitatea pe care le avem. Fertila și ieftina presă modernă, cu toate traducерile ei, a făcut prea puțin ca să ne apropie de scriitorii eroici ai antichității. Ei par la fel de solitari ca totdeauna, iar litera tipărită de ei tot rară și curioasă rămâne. Merită prețul zilelor tinereții și al orelor scumpe să înveți doar câteva cuvinte dintr-o limbă veche, ridicate din trivialitatea străzii, pentru a-ți fi sugestii și provocări continue. Nu în zadar își amintește și repetă țăranul cele câteva cuvinte latinești pe care le-a auzit. Oamenii vorbesc de parcă studiul clasicilor ar face în cele din urmă posibile studiile mai moderne și mai practice; dar studentul întreprinzător va studia totdeauna clasicii, în orice limbă ar fi scris ei și oricât de antici ar fi. Căci ce sunt clasicii, dacă nu cea mai nobilă înregistrare

a gândurilor omului? Ei sunt singurele oracole care nu au decăzut și în ei sunt răspunsuri la cântările moderne, așa cum n-au dat niciodată Delphi și Dodona. La fel am putea omite să studiem natura, fiindcă este atât de veche. A citi bine, adică a citi cărți adevărate într-un spirit adevărat, este un exercițiu apreciat de moda zilei. Cere o pregătire la fel ca cea întreprinsă de atleți și concentrarea aproape a întregii vieți în acest scop. Cărțile trebuie citite la fel de deliberat și rezervat cum au fost scrise. Nici nu este măcar de ajuns să poți vorbi limba acelei națiuni în care sunt scrise, căci există un interval memorabil între limba vorbită și cea scrisă, limba auzită și limba citită. Una este de obicei tranzitorie, un sunet, un limbaj, un dialect pur și simplu, aproape brut, al mamelor noastre, și-l învățăm aproape inconștient, ca animalele. Cealaltă este maturitatea și experiența acesteia; dacă una ne este limba maternă, cealaltă este limba noastră paternă, o expresie rezervată și selectă, prea semnificativă ca să fie auzită de ureche, pe care, pentru a o vorbi, trebuie să ne naștem din nou. Mulțimile de oameni care doar *vorbeau* limbile latină și greacă în Evul Mediu nu erau îndreptățiți prin accidentul nașterii să *citească* operele de geniu scrise în acele limbi; căci acestea nu erau scrise în latina sau greaca pe care o știau ei, ci în limba selectă a literaturii. Ei nu învățaseră dialectele nobile ale Greciei și Romei, căci chiar materialele pe care erau scrise erau hârtie de aruncat la gunoi pentru ei și prețuiau, în schimb, ieftina literatură contemporană. Dar când multe națiuni ale Europei au ajuns la limbi scrise proprii, distincte, deși rudimentare, suficiente pentru scopurile literaturilor lor în dezvoltare, a fost reînviat studiul originalelor și învățații puteau discerne de la acea depărtare comorile Antichității. Ceea ce nu puteau *auzi* gloatele de greci și romani, *citeau* după

scurgerea veacurilor câțiva învățați și tot câțiva învățați mai citesc și astăzi.

Oricât de mult am admira exploziile ocazionale de elocință ale oratorului, cele mai nobile cuvinte scrise sunt de obicei tot atât de mult în spatele sau deasupra limbii vorbite trecătoare precum firmamentul cu stelele lui în spatele norilor. *Iată*, stelele și cei care pot să le citească. Astronomii le comentează și le observă dintotdeauna. Ele nu sunt aburi asemeni convorbirilor și respirației noastre vapoaze de zi cu zi. Ceea ce se numește elocvență în forum se descoperă a fi, de obicei, retorică în birou. Oratorul se supune inspirației ocaziei trecătoare și vorbește mulțimii din fața lui, celor care-l pot *auzi*; dar scriitorul, a cărui viață mai cumpătată este ocazia sa și care ar fi distras de evenimentul și mulțimea care-l inspiră pe orator, vorbește intelectului și inimii omenirii, tuturor și oricând, celor care îl *înțeleg*.

Nu-i de mirare că Alexandru a purtat *Iliada* cu el în expedițiile sale într-o casetă prețioasă. Cuvântul scris este cel mai ales dintre relicve. Este ceva mai intim nouă și totodată mai universal decât orice altă operă de artă. Este opera de artă cea mai apropiată de viața însăși. Poate fi tradus în orice limbă și nu numai citit, ci și respirat de orice buze omenești; să fie nu numai reprezentat pe pânză sau în marmură, ci să fie sculptat din însuși suflul vieții. Simbolul gândirii unui antic devine vorba unui modern. Două mii de veri au împrumutat mormintele literaturii grecești, la fel ca marmurelor ei, doar un aur mai matur și o nuanță autumnală, căci ele și-au adus propria atmosferă senină și celestă în toate țările pentru a se proteja împotriva coroziunii timpului. Cărțile sunt bogăția teaurizată a lumii și moștenirea demnă a generațiilor și națiunilor. Cărțile, cele mai vechi și cele mai bune, stau firesc și îndreptățit pe rafturile oricărei case. Ele nu au

nicio cauză proprie pentru care să pledeze, dar cât timp îl luminează și-l mențin pe cititor, bunul său simț nu le va refuza. Autorii lor sunt o aristocrație firească și irezistibilă în orice societate și, mai mult decât regii și împărații, exercită o influență asupra omenirii. După ce negustorul analfabet și poate disprețuitor își câștigă prin îndrăzneală și hărnicie independența și confortul convenit și este primit în cercurile bogăției și eleganței, în cele din urmă se întoarce în mod inevitabil către acele și mai înalte, dar încă inaccesibile cercuri ale intelectului și geniului și își dă seama doar de imperfecțiunile culturii sale și de vanitatea și insuficiența tuturor bogățiilor sale, iar mai târziu își dovedește bunul-simț prin eforturile pe care le face ca să asigure copiilor săi acea cultură intelectuală a cărei lipsă el o simte atât de acut; și așa se face că devine fondatorul unei familii.

Cei care nu au învățat să-i citească pe clasicii antici în limba în care au scris trebuie să posede o cunoaștere foarte imperfectă a istoriei speciei umane; fiindcă este remarcabil că nicio transcriere a lor nu s-a făcut vreodată în vreo limbă modernă – dacă nu cumva chiar civilizația noastră n-ar putea fi considerată o astfel de transcriere. Homer nu a fost încă tipărit în englezește, nici Eschil și nici măcar Virgil – opere la fel de rafinate, solid construite și frumoase ca dimineața însăși; căci scriitorii de mai târziu, orice am spune noi despre geniul lor, numai uneori au egalat, poate, frumusețea elaborată și luciul sau eroicele străduințe literare de o viață ale anticilor. Spun că i-au uitat numai cei care nu i-au cunoscut niciodată. Este prea devreme să-i uităm când avem învățătura și geniul care să ne dea posibilitatea să-i apreciem. Va fi cu adevărat bogată epoca în care relicvele pe care le numim Clasici și cele și mai vechi și mai mult decât clasice, dar cu toate acestea mai puțin

cunoscute, în care scripturile națiunilor se vor fi acumulat în continuare, în care Vaticanurile vor fi pline cu Vede și Zendaveste și Biblii, cu Homeri și Danți și Shakespeari, iar toate secolele următoare își vor fi depozitat succesiv trofee în formularul lumii. Pe o astfel de grămadă putem spera să ajungem în cele din urmă la ceruri.

Operele marilor poeți nu au fost niciodată citite până acum de omenire, căci numai marii poeți le pot citi. Ele au fost citite numai așa cum mulțimea citește stelele, în cel mai bun caz astrologic, nu astronomic. Cei mai mulți oameni au învățat să citească numai pentru a respecta o simplă conveniență, după cum au învățat să socotească pentru a-și ține conturile ca să nu fie înșelați în afaceri; dar despre cititul ca un nobil exercițiu intelectual știu puține, dacă nu cumva nimic; și totuși, citire în sensul elevat nu este ceea ce ne leagă în mod plăcut și ne lasă între timp facultățile mai nobile să doarmă, ci cea pentru care trebuie să stăm în vârful picioarelor și să citim, cea căreia îi devotăm cele mai active și mai treze ore ale noastre.

Cred că, după ce am învățat literele, ar trebui să citim tot ce există mai bun în literatură, și să nu tot repetăm mereu a-b ab-urile și cuvintele de o silabă în clasele a patra și a cincea, rămânând la cea mai joasă și primară formă a vieții noastre. Cei mai mulți oameni sunt mulțumiți dacă citesc sau ascultă ceva citit și au fost probabil întemnițați de înțelepciunea unei singure cărți bune – Biblia – iar restul vieții vegetează și-și risipesc facultățile cu ceea ce se numește lectură ușoară. Există o operă în mai multe volume în biblioteca noastră de împrumut, intitulată *Mica lectură*, despre care credeam că se referă la un oraș cu numele acesta, în care eu nu fusesem. Sunt din aceia care, asemeni cormoranilor și struților, pot digera orice, chiar după cea mai completă masă cu cărnuri și zarzavaturi, căci nu pot suferi să se

risipească nimic. Dacă alții sunt mașinile care-i alimentează cu acest produs, ei sunt mașinile care-l citesc. Ei citesc a noua mia povestire despre Zebulon și Sephronia și despre cum se iubesc ei ca nimeni alții înaintea lor, cum cursul dragostei lor nici nu a fost unul lin – în orice caz cum s-a dezvoltat și s-a împiedicat, s-a ridicat din nou și a mers mai departe, cum un sărman nefericit s-a trezit pe vârful unei turle, el care ar fi preferat să nu se urce nici în clopotniță; și apoi, după ce l-a urcat acolo fără niciun rost, fericitul romancier trage clopotele ca să se adune toată lumea și să audă, dragă doamne, cum a coborât el din nou. Din partea mea, cred că mai bine ar metamorfoza toți eroii cu atari aspirații spre noutate universală în giruete omenești și să-i lase să se învârtă acolo până ce-i prinde rugina fără să mai coboare și să plictisească oamenii cumsecade cu ifosele lor. Data viitoare când romancierul mai trage clopotele, n-am să mă mișc, chiar dacă ar arde biserica. *Saltul lui Tip-Toe-Hop*, o română din Evul Mediu de celebrul autor al lui *Tittle-Tol-Tan*, va apărea în foiletoane lunare; un mare succes; nu veniți toți deodată. Citesc toate acestea cu ochii cât cepele, cu o curiozitate simplă și primitivă și cu o gușă neobosită ale cărei falțuri încă nu au nevoie să fie ascuțite, exact ca un copil de patru ani cu o ediție cu coperti aurite, de doi cenți, a *Cenușăresei* – fără nicio îmbunătățire vizibilă a pronunției, accentului sau intonației sau cu vreo mai mare perspicacitate în scoaterea sau introducerea moralei. Rezultatul este încețoșarea privirii, stagnarea circuitelor vitale, o decădere generală și o pierdere a facultăților intelectuale. Acest soi de pâine a vieții este coaptă zilnic și cu mai multă asiduitate decât cea de grâu sau de secară, aproape în fiecare cuptor și-și găsește o piață mai sigură decât acestea.

Cele mai bune cărți nu sunt citite nici măcar de cei care se numesc buni cititori. La ce se ridică în Concord cultura

noastră? Cu foarte puține excepții, nu există în acest oraș niciun fel de gust pentru cele mai bune sau pentru foarte bunele cărți din literatura engleză ale căror cuvinte le pot citi și ortografia cu toții. Chiar cei trecuți prin colegii și cu o anumită educație liberală, primită aici sau aiurea, sunt puțini sau aproape deloc familiarizați cu clasicii englezi; cât despre înțelepciunea înregistrată a omenirii, clasicii antici și bibliile care sunt accesibile tuturor celor ce au auzit de ele, se fac peste tot cele mai mici eforturi pentru a se familiariza cu ele. Cunosc un tăietor de lemne, de vârstă mijlocie, care ia un ziar franțuzesc, nu pentru știri, după spusele lui, căci e mai presus de așa ceva, ci „ca să-și mențină obiceiul“, fiind de origine canadiană; și când l-am întrebat care consideră el că este lucrul cel mai bun pe care-l poate face pe lumea asta, a spus că pe lângă acesta este să-și mențină și să-și îmbunătățească engleza pe care o știe. Cam așa ceva este și ceea ce fac sau aspiră să facă și absolvenții de colegii care iau un ziar englezesc în acest scop. Câți oameni oare va găsi cel care tocmai a citit, probabil, una din cele mai bune cărți englezești, cu care să poată discuta despre ea? Sau să presupunem că a citit un clasic latin sau grec în original, a cărui prețuire le este familiară chiar și numiților analfați; el nu va găsi pe nimeni cu care să vorbească și va trebui să tacă. Într-adevăr, nu cred că există profesor în colegiile noastre care, dacă a depășit dificultățile limbii, le-a depășit în aceeași măsură și pe cele ale înțelepciunii și poeziei unui poet grec și are vreo apreciere pe care s-o împărtășească cititorului activ și eroic; cât despre Scripturile sacre sau bibliile omenirii, cine din acest oraș poate să-mi spună titlurile lor? Cei mai mulți nu știu că toate națiunile și nu numai evreii au avut o scriptură. Un om, orice om s-ar abate mult din drum ca să culeagă un dolar de argint, dar iată cuvinte de aur,

rostitute de cei mai înțelepți oameni ai antichității și de a căror valoare ne-au asigurat înțelepții tuturor epocilor care au urmat – și totuși învățăm să citim numai până la lectura ușoară, abecedarele și cărțile de școală și după ce absolvim școala *Mica lectură* și cărți de povestiri care sunt pentru copii și începători; lecturile noastre, conversația și gândirea noastră sunt toate la un nivel foarte scăzut, demne numai de pigmei și manechine.

Aspir către cunoașterea unor oameni mai înțelepți decât a produs acest pământ al Concordului, ale căror nume de-abia sunt cunoscute aici. Sau să aud numele lui Platon fără să-i citesc cărțile? Ca și cum Platon ar fi concetățeanul meu și eu să nu-l văd niciodată, vecinul meu și eu să nu-l aud niciodată vorbind sau să ascult înțelepciunea cuvintelor sale. Dar cum se întâmplă de fapt așa ceva? *Dialogurile* sale, care conțin ce era nemuritor în el, zac pe raftul de lângă mine și totuși eu nu le citesc niciodată. Suntem subalimentați, inferiori și analfabeți; și în această privință, mărturisesc că nu fac prea bine distincția între analfabetismul celui care nu poate citi deloc și al celui care a învățat să citească numai ceea ce este pentru inteligențe plăpânde de copii. Ar trebui să fim la fel de buni ca valorile Antichității dacă am ști măcar parțial cât de bune au fost ele. Suntem o specie de mormoloci care ne ridicăm doar cu puțin mai sus în zborurile noastre intelectuale decât coloanele cotidianului.

Nu toate cărțile sunt la fel de proaste ca cititorii lor. Există probabil cuvinte care se adresează tocmai condiției noastre, pe care, dacă le-am auzi și le-am înțelege cu adevărat, ar fi mai salutare decât dimineața și primăvara pentru viețile noastre și poate că ar da lucrurilor o nouă înfățișare pentru noi. Câți oameni și-au marcat o nouă perioadă în viață după ce au citit o carte? Poate că pentru

noi există numai cartea care ne explică miracolele și ne dezvăluie altele noi. Cele neexprimabile astăzi le putem găsi exprimate undeva. Aceleași probleme care ne tulbură și ne pun în încurcătură au fost întâmpinate la rândul lor de toți înțelepții; niciuna nu a fost omisă; și fiecare a răspuns la ele, pe măsura posibilităților lui, prin cuvintele și viața sa. Mai mult, odată cu înțelepciunea vom învăța liberalismul. Solitarul angajat la o fermă de la marginea Concordului, care și-a trăit a doua naștere și o anumită experiență religioasă și este împins de credință, după părerea lui, într-o tăcută gravitate și exclusivitate, poate crede că nu-i adevărat; dar Zoroastru, cu mii de ani în urmă, a bătătorit același drum și a trăit aceeași experiență; el, fiind înțelept, știa că este universală și-și trata vecinii în consecință și chiar se spune că a inventat și a stabilit venerația printre oameni. Să converseze atunci cu el în umilință, cu Zoroastru, și prin influența eliberatoare a tuturor celebrităților, cu Isus Hristos însuși și să lase „biserica noastră“ să se prăvale peste bord.

Ne lăudăm că aparținem secolului al XIX-lea și facem pași mai mari decât oricare națiune. Dar să ne gândim cât de puține face acest sat pentru propria lui cultură. Nu vreau să-mi flatez concetățenii și nici să fiu flatat de ei, căci asta n-ar duce la nimic bun. Noi avem nevoie să fim provocați – îndemnați – la trap, cum și suntem de altfel, asemeni boilor. Avem un sistem relativ bun de școli, numai pentru copii; dar în afară de ateneul pe jumătate înghețat în timpul iernii și începutul nesemnificativ din ultima vreme al unei biblioteci inițiate de stat, nu avem nicio școală pentru noi. Cheltuim mai mult pe aproape orice articol destinat hrănirii sau vindecării trupului decât a minții. E timpul să avem și alte școli ca să nu ne întrerupem educația când începem să fim bărbați și femei. E timpul ca satele